

EN PINSEREJSE ANNO 18

Det var tirsdag før pinse paa Jurjef Polski st. En af de nordslesvigske krigsfanger havde fået skriftlig tilladelse til at ledsage mig, og byens arbejder- og soldaterråd havde ligeledes givet mig kopi af min tilladelse til at opsøge og hidføre slesvigske krigsfanger, så de kunde nyde godt af samværet med landsmænd, og hvad vi ellers har. — „Lykke på rejsen“, sagde Jakob, en af de kammerater, der havde fulgt os til toget; han vidste, det var vanskeligt at rejse i dette land, og at vort ærinde i sig selv trængte til at have lykken med. Vel vidste vi de 21 landsmænds adresse, som rejsen gjaldt; men var de endnu i „Volkinski fabrik, Sarapul, Vjatka guvernement“? Der fortæltes, at tusinder i den senere tid var sendt til Sibirien, fordi føden dær var billigere. — Men da alle andre veje, om ad myndighederne, for at få samling på vore landsmænd var glippede på grund af de fortvivlede forhold i landet, måtte denne forsøges, nu den var bleven tilladt. Breve til dem forslog heller intet, ofte nåede de slet ikke frem. Altså rejste vi. Med held kunde vi nok nå Sarapul om fredagen, og var de så overhovedet at finde dær og ikke alt for langt fra fabrikken, var der jo mulighed for at holde pinse sammen.

Med vor 2. kl. billet lykkedes det os at få 3. kl. siddeplads. Det måtte kaldes et første held. Ofte er kun 4. kl. ståplads at få, hvad billet man end har. Det gjaldt et lille døgn's rejse østerpå til Nischni Novgorod. To skifte ved nattetid på denne rute medfører flere timers ophold på stationer, hvor hver tomme bord, bænk og gulv er besat eller belagt, og luften kvælende; men så får man måle perronen op og ned, ned og op. Føden fås således: Man medfører thekande og the; på stationen kan altid hentes varmt vand og i reglen købes rugbrød og hårdkogte æg, enkelte steder endog smør. Det må man kunne leve på i dage og måske uger.

Onsdag middag er vi i Nischni Novgorod, der ligger malerisk ved Okas sammenløb med Volga, dels på en ø, dels på de rigt vekslende bredder, lave og høje. Højest ligger her som alle steder byens Kreml, omgivet af stærke mure, 20—30 m høje, med en halv snes solide tårne. Byens navn betyder det lave eller ringe Novgorod (Nygård, Nykøbing), modsat det gamle Novgorod, Ruslands ældste hovedstad lidt syd for Petrograd, hvilken vore fædre kaldte Holmgård og især gæstede, når de drog som væringer til Mykladgård. Men det er gået Novgorod som flere andre: De gamle og store blev trods navnet de små, de unge blev de største. Nischni Novgorods vækst skyldes den ypperlige beliggenhed ved de to floder, der betinger en omfattende handel. Berømt er byens jarmarka (Jahrmarkt, årsmarked). I et kvarter i lav-byen, ligefrem kaldet jarmarka, ligger over 3000 boder. Her samles i juli og august købmænd fra alle rigets egne, ja, fra Persien, Indien og Kina, med varer, hvis værdi anslås til 200 mill. rubler, alt, hvad nævnes kan lige fra jordens spiselige frembringelser til de mest raffinerede luksusting. 400,000 fremmede gæster staden i de uger — et broget skue; byen er som en myretue. Resten af året ligger dette bykvarter stille og øde hen; boderne er lukkede. Staten, som ejer dem, indkasserer $\frac{1}{2}$ mill. rubler i udleje af dem for den korte tid. —

Femten rubler, siger droskekusken uden at blinke, da han har kørt os de 3—4 min. fra station til skib. Vi kendte ikke afstanden, kunde derfor ikke akkordere forud, heller ikke selv slæbe vor bagage. Otte, foreslog jeg. Han tog med henrivende veltalenhed de omstående (og forstående!) til vidne på det uforskammede i et sådant tilbud. Dyrtiden! Tolv, gik han dog lidt efter ned til. Otte, vedblev jeg. Sukkende, nej smilende nøjedes han med ti. I fredstid koster det en snes kopek!

Volga er kongen for Europas floder. Dens delta ved det kaspiske hav spænder over så meget som Jyllands bredde. Ved N. Novgorod er den endnu kun 1 km. At sejle ned ad dens roligt glidende, mægtige vandmasser er som at bæres af et par kæmpearme. Den er det levende, vandrende midt i den stillestående natur. — Vi glider langsomt bort; den store bys lysende kupler, høje mure og tårne svinder, landligger-villaer „på brinkerne de stejle“ afløser dem; de titter så kønt frem med deres snitværk om vinduer og tage mellem mørke graner eller lyse birke. Tilsidst svinder også de, og vi har nu for os uden særlig stærk afveksling lave, oftest sandede bredder på venstre (nordlige) side med enge, krat eller skov, og høje brinker paa sydsiden, sparsomt græsklædte eller, hvor de er stejle, helt nøgne, røbende jordens beskaffenhed: sand, grus, ler. Mindre takker og større kløfter giver afveksling; i disse takker ligger endnu sne, der minder om linned på en tøjsnor. Dog ses kreaturer flere steder på græs; sommeren ifjor var så tør og fattig. Hyppigt dukker en by frem på brinken; ofte arbejder den sig gennem en kløft helt ned til floden. Russiske byer er altid smukke — på afstand — med deres totårnede, hvide kirker og træhuse med meget snitværk.

Volgas bredder kan altså ikke måle sig med Rhinens, men floden selv er langt mægtigere. Så er nu også solen så venlig at gøre dagen til den første rigtige sommerdag i maj, hvorimod april havde mange varme dage. Og skibet er udmærket indrettet. På sin russiske måde har det under dækket megen plads i hele skibets længde til 3. og 4. klasse og på dækket et hus, også omtrent fra stavn til stavn, med to lange rader småværelser til 1. og 2. kl. samt i husets gavle saloner til begge. Disse værelser (kahytter) har sovesofa(er) og et lille spisebord, thi Russerne spiser ikke som vi et solidt måltid ved et fællesbord, men drikker deres the og spiser af madpose på værelset. En mægtig kedel ved maskinrummet giver kogende vand; man henter selv efter behov.

Der er stemning over denne glitrende solskinsdag; og stemningen forplanter sig til os rejsende. Det er herligt at gå på dette dæk rundt om kahytternes hus og se sig ud. Sangene får liv i ens indre: Den russiske hymne til Volgas pris og alle de hjemlige. Denne agter ser man ned til underdækket, hvor der spises og drikkes i et væk, ryges cigaretter og snakkes uafbrudt i den tætstuede mængde. Så rejser to mænd sig dernede, spiller luth og balalajka og synger dertil, snart vemodigt, snart muntert; det sidste får alle til at le, og det rette tidspunkt er inde til at lade kasketten gå rundt. Den yngste klatrer som en kat op til os og får også vor tak for underholdningen. Imens glider skibet for skovlenes taktfaste slag, og „solen sættes mer og mer“; dens gyldne stribe bliver som guldsmørken med det lange slæb over den kongelige flods skuldre. Så må også den lægges af, og månen væver sit fine brudeslør i stedet; enkelte lys tændes derinde på

de mørknende bredder og øger hyggen; aftenens fred sænker sig over den larmfuldt forvirrede jord. Med sindets lykkelige evne til at glemme lukker man alle tidens blodige tildragelser ude og synger freden ind i sig med stille aftentoner, mens lysene slukkes et efter et i kahytternes hus.

Før jeg går til ro, tillader jeg mig dog en lille rundgang dernede på underdækket; den er lærerig. Dær ligger et lille udsnit af Ruslands mægtige arbejderhær, hundreder af jævne mennesker i deres fattige, oftest både pjaltede og snavsede klæder. De småsnakker endnu; enkelte tømmer kandens sidste dråbe; de fleste sover dog allerede. Mænd og kvinder ligger her fuldt påklædte på træbriksene eller på selve jerngulvet, tættere end får i klynge, snarere som grise i dyng, ofte arm i arm, enten med brødposen eller naboens skød som hovedpude, kyske som børn, venlige og hjælpsomme mod hverandre, at enhver kan få den smule plads, han behøver. De er ikke hinanden køligt uvedkommende, men har det umiddelbare menneskes kønne, varme åbenhed, den fattige søskendefloks gode sammenhold. Og det er de samme mennesker, som ved højlys dag åbenbarer naturmenneskets letvakte og lidet beherskede lidenskaber — man se dem bare trænges, skændes og slås ved en dampskibsbro! — og som nu har fået friheden og forstår den, som de må forstå den, så de blir en skræk for guds-ejerne og hele borgerskabet. Og alligevel er de sundheden i et sygt land, de ubrugte kræfter modsat de misbrugte og ved forfinelse svækkede. Det er fremtiden, hvilende i øjeblikket som revolutionens larm i søvnens arm.

Vi var oppe torsdag morgen ikke længe efter solen; men den skjulte snart sin morgenpragt bag tætte skyer. Vi havde atter kulde og blæst. Men dette vejr passede ikke ilde til de tanker, der vågner i en ved at nærme sig Kasan, Tatarernes faste borg gennem 300 år i deres blodigt-grusomme kamp mod de svage russiske storfyrstendømmer. „Blodige jord med al din syndebyrdes voksende vægt“. Her er et af de blodige steder. Særlig ét minde vågner i en og gør sindet tungt. I lange tider måtte fyrsten i Moskva årlig sende Tatar-khanen i Kasan en tribut af 100 unge piger. Hvor vi nu sejler og roligt spejder efter Kasans tårne, har disse unge kvinder sejlet og med forskræmte øjne og forpinte hjerter set henimod denne røverborg. En fransk konge fordrejede navnet Tatar til Tartar (af tartaros — helvede), og et helved har dette sted været for mange tusinder, både mænd og kvinder af det russiske folk. En underlig nemesis: Det sære, 7 etager høje, røde tårn, vi nu skimter derhenne på byens stejltliggende Kreml, og som ved sin stil — det ligner kongen i et spil kegler — straks røber sin ikke-russiske herkomst, bærer navn efter en Tatar-prinsesse, der skal have kastet sig ud fra dets tinde af fortvivelse over sit fædrelands undergang, da det endelig lykkedes Russerne under Ivan den grusomme at erobre byen og ved et ræddeligt blodbad at hævne århundreders forsmædelse. Hårdt må det være gået til, siden denne ikke-blødsødne fyrste ved synet af ødelæggelsens vederstyggelighed udbrød: „Vel er de ikke kristne, men de er dog mennesker!“ Meddelelsen om den endelige sejr fik han forøvrigt under en gudstjeneste, just som de ord oplæstes: Og der skal blive én hjord og én hyrde. Politisk er det jo også gået i opfyldelse, religiøst derimod ikke; ti ved siden af byens over 60 kirker findes der 14 moskeer. Også på anden måde mindes man om Asiens nærhed ved at gå i denne by: Nede

på stationen findes opslag på kinesisk til vejledning for de mange gule sønner af det himmelse rige, og man kan vanskeligt gå deroppe på den som en ørne-rede højtliggende slotsplads, hvor en russisk guvernementsbygning og et par kirker har afløst Tatar-borgen, uden at mindes den asiatiske fyrste, som her har hersket. Prinsessetårnet deroppe har set ham og hans høvdinger komme hjem i flagrende gevandter, og med østerlandsk pragt og larm fejre deres sejre over de slaviske fyrster og deres skrækslagne folk.

Nu lever Tatarerne som fredelige folk blandt Russerne, kun kendelige ved deres smallere læber, stærkere kindben og opslidsede øjne. — —

Vi skulde nu med tog langt nordpå, kunde også sejle; ti Volgas store biflod Kama kommer deroppe fra sumpskovene ved Perm, men det vilde formentlig gå langsommere. Toget havde dog heller ingen hast; kl. 5 skulde det gå, gik først kl. 10. I ventetiden opdagede jeg noget sært inde på ventesalens disk; jeg købte for 50 kopek, d. v. s. et stykke. Jo, ganske rigtigt, smagen mindede mig utydeligt om noget, vi spiste derhjemme før krigen og vistnok kaldte småkager. En anden mærkelighed: At svinene løber frit omkring her og kun har en svag lighed med vore gryntende husdyr, er ikke så mærkeligt; men her i Kasan færdedes endog ét ganske hjemmevant mellem skinnerne under vore vogne. Det har da sagtens været en oplyst gris, der kunde togtiderne, forsinkelserne iberegnet.

Men her mødte os nu vor første større ubehagelighed. Om 2. kl. var der ikke tale på denne ny, afsides liggende bane. Nå, det gjorde nu ikke noget, men da vi kom med vore 3. kl. billetter, havde toget kun 4. kl. vogne, og de var allerede fyldt til randen med spisende, drikkende, snakkende, snorkende soldater og en besvimelsebringende luft. Dog var der en sanitetsvogn og én, på hvilken der stod „post“. Vi forsøgte at få lov til at stå for- eller bagpå en af dem, men: Optaget! Turen vilde vare 1½ døgn; jeg turde ikke byde mit helbred at ligge så længe på gulv eller bræt i en sådan overfyldt 4. kl. vogn. Så viste vi mine papirer. Udsending fra russisk røde kors! Tilladelse til at hente fanger! Hjalp ikke. Men lykken havde fulgt os hidtil; vi troede på den og blev ikke beskæmmede. Manden i „post“-vognen bød mig ind, men min rejsefælle kunde han ikke skaffe plads til. Dog *han* var ikke bange for 4. kl.; han havde prøvet den 28 døgn, da han som fange førtes til Sibirien i marts 15.

Vognen, jeg nu kom til at bo i 2 nætter og 1 dag, bestod af et køkken, et soverum og en dagligstue med sovesofa, skrivebord og 4 stole. Jeg sank ned i sofaen fyldt med taknemlighed. Lidt efter bød han mig endog the! Natten tilbragtes således: Herren selv i soverummet, køkkentjeneren i køkkenet, to gæster til foruden mig i stuen, den ene på stolene, den anden på sofaens ryglæn, lagt op på skrivebordet, mens jeg absolut skulde have sofaen. Det blev en udmærket nat, og desbedre, jo mere uventet. Min rejsefælle klarede sig også godt i 4., kun fik hans slidte benklæder en revnet samvittighed på det hårde gulv, men den fik vi let repareret siden. Den følgende dag, fredag, kørte vi uafbrudt, d. v. s. med timelange ophold, som vi benyttede til at købe brød og æg og hente varmt vand til vor the. Landskabet lignede Volgas bredder: Kløftede sandbrinker, ofte snorlige afskårne som hustage, nåle- og birkeskove, landsbyer med de kendte, ofte smukt udskårne træhuse og hvide kirker med grønt tag både på gavltårnet

og midtærtårnet. I dagens løb steg de to andre gæster ud og erstattedes af en ung kone. Nu delte vi dagligstuen; ved måltidet bød jeg hende af mit smør, mens hun ikke fattede min trang til et stykke af hendes sukker. Kl. 11 aften var vi i Sarapul; men byen lå langt fra stationen. Så tilbød vor elskværdige vært os at overnatte påny; selv min fælle fik nu lov til at komme ind og ligge på stolene, mens fruén naturligtvis fik sofaen, og jeg skrivebordet. Den russiske skik at sove påklædt har sine fordele; derved bliver så meget muligt uden gène. Næste morgen klaredes den gåde: hvorfor der ingen postsager var i vognen. Det var en postvogn, som vor vært, en rig Jøde, havde købt og brugte til sine forretningsrejser. Sidst, han havde været på disse kanter, var i januar! Hvilket held for os! Efter at have nydt en sidste morgenthe under Abrahams telt kørte vi med ham op til Sarapul, målet for vor rejse. —

Ved at tale med adskillige krigsfanger den sidste dags tid havde vi fået én ængstelse mindre: Vore landsmænd var sikkert ikke sendt bort. Nu gjaldt det så at finde dem. Men ak, Volkinski fabrik lå ikke i eller nær Sarapul, men endnu en dags rejse længere mod nord; det er en selvstændig by med navn efter fabrikken (el. omvendt), som ganske behersker den. Dog, atter fulgte lykken os. Fangerne var ikke i fabrikken, men på skovarbejde for den, og det netop lige overfor Sarapul, hinsides Kama floden, på hvis herligt bakkede vestbred Sarapul ligger. Læg en passer i nord-syd, så dens ben spænder over Kama, så er dens hoved Volkinski, dens ene fod Sarapul, dens anden skoven med vore landsmænd.

— Det er lørdag morgen, vi kommer til byen; før kl. 11 har vi af en westphalsk fange, vi tiltaler på torvet, fået at vide, at han bor i barak dær i byen med tre af vore, som på grund af sygdom har opgivet skovarbejdet. Kl. 1 træffer vi disse tre ved spisestedet, fælles for alle Sarapuls 2500 fanger, og inden aften er vi af dem ført sammen med flokken i dens hytte på Kamas anden bred, hvor de for tiden triller brænde ned i store lægtære, der skal føre det op til fabrikkens ovne i Volkinski. Og det var lørdag aften; vi kunde altså lige netop få lov at holde pinse sammen med dem, og det så meget lettere, som Saras teltdør ikke havde været så åben som Abrahams: Ikke et værelse at opdrive ovre i byen, hvorfor vi sov pinsenat i skovhytten, sammen med vore landsmænd, liggende på træbrikser som deres. Lejet var hårdt, væggetøjet værre, men flodens rislen og dros lens klukken og pinsetankers glæde gjorde dog sommernatten kort. —

Og hvordan havde så denne snes Sønderjyder det? Fangne nede i Galizien og Volhynien sidst i august 16, var de ved en fangen Elsassers hjælp bleven samlede med hverandre, før transporten begyndte. Han samlede *sine* landsmænd, efterhånden som de kom ind fra fronten, og sørgede også for, at vore fandt hverandre. Den 3. oktbr. nåede de Volkinski-fabrikken og sendtes af den ud på dette skovarbejde og har været der siden. Snart fælder de træer og laver dem i favnebrænde, snart lader de det i skibe. Om vinteren i sne til bæltetstedet; om foråret i vand i de lave skove, om sommeren således plagede af myg og bremser, at de regner denne årstid for værst. Ingen tøj udleveret; deres feltgrå er lap ved lap. Lærredsvikler om benene, og på fødderne russiske sko, flettede af lindebark, iøvrigt praktiske til arbejdet. Ingen penge eller forplejning. Kun hvad deres arbejde lønnes med, har de til føden, og det første år så lidt, at de må slide hårdt

for at få den tarvelige kost; mange er tilmed ganske uvante med skovarbejde, så de andre må hjælpe på deres fattige fortjeneste. Underernæring og deraf følgende svækkelse, bl. a. på synet, bliver følgen. Og så havde de indtil novemberrevolutionen hårde russiske opsynsmænd over sig, der idelig truede med stokkeprygl, hvis de ikke bestilte nok. Liden eller ingen forbindelse med hjemmet. Dog havde én, som før tilfangetagelsen vidste om N. H. Rasmussens arbejde, noteret sig dennes adresse på sin frakke (alt papir fratoges dem). Til ham skrev de da også straks, og lidt forbindelse med flere i Danmark blev følgen deraf. Men alt arbejde fra deres som fra vor side på at få dem til den danske lejr strandede på de revolutionære forholds skær. Alt, hvad de fik at se af Rusland, var træer og vand, vand og træer. Alt, hvad deres tanke nødtes til at kredse om, var arbejde, penge og mad. De vidste intet. Vi måtte fortælle dem om revolutionen i Grækenland, Bagdads og Jerusalems erobring, Amerikas krigserklæring og Finlands frihed. Om marts-revolutionen i Petrograd havde de hørt, men, da den ellers ingen følger fik indenfor deres synskreds, knapt troet på den. Derimod troede de på novbr.-revolutionen; ti bolshevikerne forbedrede straks deres kår, gav dem større løn, afskaffede straf og gav dem frihed til at rejse over til lejren i Sarapul, hvis de ikke vilde arbejde, og så der få lejrens gratis og ret ordentlige kost. Dog er de fleste altså bleven ved arbejdet, fordi der nu kan tjenes lidt mere end til kosten; men så snart sommerplagen nu kom, vilde de dog holde op.

Man forstår da let deres glæde ved at se os to landsmænd. Det bævrede om munden på den første, vi traf. Men fangelivet havde mærket dem således, at det først og fremmest var arbejds- og madspørgsmål, de kredsede om, hos dem selv og hos os; ti det var jo af tvang og nød bleven dem selve livet. Ligesom overdreven sult øder madlysten, kan uvidenhed øde videlysten, hjernen afvænnedes dermed, mens omvendt viden vil mere viden. De havde nok Thade Petersens lille sanghæfte og havde flere gange prøvet, men det vilde ikke ret lykkes; de havde glemt at synge og tale om de ting, der hører sangens verden til. Ved fælles hjælp fandt vi dog et par brugelige pinsesange, de kunde. Men da „I al sin glans“ syntes mig uundværlig, når vi skulde holde gudstjeneste derude, hvor birkestammer dannede væg, og graner alterkors, og himlen hvælving, mens yndigt risled ved vor fod det hvide vand i Kamas flod, måtte jeg lære dem den lørdag aften og søndag morgen; og det lykkedes, for de gik gennem alle hindringer til det med så hjertelig god en vilje. (Her bekræftes altså i det små den alvorlige sandhed, at hedninger blir ikke mer og mer hungrige efter evangeliet, jo længere man venter. De blir det indtil en vis tid; venter man derud over, går det den modsatte vej. Her er også stof til eftertanke for sognepræster: Hvorfor er så mange ikke kirkesøgende? Bl. a. fordi sociale misforhold aldrig lod hjernens og hjærtets trang få den nødtørftige udvikling i den retning: Livet vaccinerede dem mod ånd).

Det blev en herlig pinsedag. Solen skinnede; det var stille og mere varmt end nogen anden dag på rejsen hidtil. Efter det hårde og kolde leje på 4 stolpers fjæle, bredt med en pels, gik jeg en dejlig morgentur i skoven for at lade solen varme min krop og pinsen mit sind. Fuglene sang i træernes kroner og legede henad de mosklædte skovveje. Der er finker og vipstjærter, spætter

og mejser og de andre fugle små, som tale. Kl. 10 gik vi i samlet flok ind i skoven, hvor en græsklædt lysning, omgivet af birk, gran og bævreasp, blev vor hyggelige pinsekirke, hvor vi sang om den signede dag og hørte om pinsens hjemlandstoner. „Det vifter *hjemligt* gennem løvet“. Som Per Gynt møder Solvej pinsemorgen ved hytten i skoven og dermed finder sig selv, kommer hjem, og som den fortabte søn møder sin fader, således møder mennesket sin Gud, det er: sig selv, og føler sig hjemme, når hjemmets ånd kommer over ham; og han må udbryde som i digtet: Velsignet, velsignet vort pinsemorgensmøde!

Det gik overraskende godt med sangen, og småfuglene sang med, og violerne stod i skovbunden to og to, som vilde de sige til os: Vi er heller ikke alene. — —

Så gik vi tilbage til hytten og holdt middag på rugbrød og the og 2 æg til mands, som min fælle og jeg havde købt til dem ovre i Sarapul. Derefter kom dampen op, og samtalen med; der var nok at spørge om fra begge sider. Kl. 3 gik vi atter til skovs, hvor jeg holdt et foredrag (i gårsdagens anledning: 18. maj) om danskhedens opvågnen i Nordslesvig og dens frugt i Skamlingsbanke-møderne. Derefter havde vi atter tid til et par timers samvær, før sidste færge bragte os tilbage til Sarapul. Jeg var så glad, at jeg nær havde givet mig til at danse (ligesom pinsesolen, når den ser skoven grøn) til en harmonika på færgens dæk. Det har truffet sig så, at pinsedag har været ret mærkelig for mig de sidste 4 år, men denne i år vil jeg dog nok huske længst og i alt fald med størst glæde.

Hidtil havde vi virkelig i en sjælden grad haft, hvad Jakob derhjemme i Jurjef ønskede os: Lykke på rejsen. Men 2. pinsedag kom der modvind. Uden just at anse en rejsetilladelse (for fangerne) bort fra Sarapul for absolut nødvendig — ti der er megen frihed nu — vilde vi dog meget gerne have en sådan; det giver mere tryghed, de kunde ellers risikere at blive stoppede undervejs. Altså gik vi op til rette vedkommende og viste mit papir, der gav disse Nordslesvigere tilladelse fra Jurjef til at komme derhen. „Ja, men det papir er jo fra septbr. 17, altså fra den forrige (Kerenski) regering“, sagde han. — „Den er en kopi af en sådan „gammel“ skrivelse, men den er ellers selv kun 8 dage gammel.“ „Her står ingen kopi-dato.“ — Ak nej, det havde kopisten forsømt!! „Skal vort forehavende strande på så lidt?“ — Beklagende skuldertræk. — „Ja, men jeg har flere papirer hjemme, hotelværten har fået dem til vor tilmelding.“ — „Vel, hent dem.“ Så blev det min rejsefælles tilladelse til at ledsage mig, der reddede situationen, for den havde naturligvis en frisk dato og samme underskrift som mit papir. — „Vel, så skal vi telegrafere til Vjatka efter tilladelsen.“ — „Tak!“ — Det er nemlig Vjatka guvernement, fangerne sorterer under, skønt deres arbejdsskov ligger i Perm, et af grænseguvern. til Sibirien. — —

Så var den sten væltet fra, og vi kunde gå til den næste. Der var nemlig endnu 2 fanger at oplede, N. og H., og de var langt borte. N. arbejdede oppe i Volkinski-fabrikken, og H. vidste ingen hvor var, men måske vidste N. det. Postforbindelsen er nemlig forlængst så godt som ophørt; det nyttede ikke at skrive til N., et brev kunde være uger om en dagsrejse. Altså måtte vi rejse endnu adskillige mil mod nord. Vi besluttede at tage afsted samme dag; måske kunde de to findes i pinseugens løb, og telegrammet imidlertid blive besvaret, og vi således rejse alle mand 3: 21 plus os to fra Jurjef, i næste uges begyndelse.

Just som vi bereder os til det, får vi en lille ekstraoplevelse. Udenfor det hotel, hvor vi efter megen leden pinsedags aften endelig havde fundet et værelse, kommer en tysktalende herre løbende henimod mig. „Jeg hører, De er luthersk præst. Var det ikke muligt, De kunde vie et ungt par, som ellers skal den lange og kostbare vej til Kasan? Det er Russere, men med tysk undersåtsforhold og derfor ført herop som civilfanger; han er fra Krim-egnen, hun fra Volhynien.“ — „Jo, med fornøjelse, hvis papirerne er i orden, og De kan skaffe mig et tysk ritual. Nogen tale kan jeg dog ikke holde; jeg taler dårligt tysk.“ — „Det gør ikke noget.“ — Vi aftalte da en dag, når Volkinski-turen var til ende.

Så rejste vi nord på. Otte timers sejlads ad Kama, otte timers overnatten på et par bænke i en ventesal, der for en gangs skyld ikke var overfyldt; dog lå der adskillige også på gulvet, deriblandt en ældre kvinde med et diende barn under sin kåbe, sandsynlig den lilles bedstemoder, ti dette er her ikke ualmindeligt. Så en lille formiddagstur med tog, og vi var i Volkinski. Fabrikken var let funden, ti den var byens store midtpunkt. Men N. var et par mil ude i landet på arbejde, men ventedes hjem kl. 4, sagde hans tyske fangefæller i fabrikkens barak. Vi havde altså god tid til at se os om. I fabrikken laves alle slags maskiner; i krigen var her også tilvirket ammunition. Vidnesbyrd derom lå på de store pladser indenfor dens mure: mægtige dynger af jernspåner, kasserede shrapnels og lignende. Alt modent til støbeskeen. —

Som dagen led, fik vi lyst til engang igen at få en ske i munden, hvis det var muligt. Det lykkedes først i et thehus. Man gav os dagens suppe, og den så ikke just uspiselig ud, men alt derinde: vært, værtinde, disk, bord, stamgæster og de halvnøgne børn, der morede sig med at slynge, slynge i selve stuen, var utrolig snavset. Vi måtte lukke øjnene og sige til suppen som Molboen til skrup-tudsen. Så gled virkelig det meste af den ned! Ti vi var mere end sultne.

Kl. 4 havde vi N., en ungersvend på 21, sendt i krig som 18årig og nu med 2 års hårdt fangenskab bag sig. Han havde haft det værre end den store flok, idet han som kommis ikke var vant til arbejdet og desuden fik arbejdsfæller, som heller ikke kunde ret meget. Han havde derfor været truet af daglig hunger, ofte fået alt for lidt og stadig haft trusel om tørre hug, hvis han ikke bestilte mere. Værst var det bleven, da han ifjor sommer flyttedes fra træfældning til indladning i skib. Det skulde gå særlig hurtigt, fordi vandet snart kunde synke, og ladepladsen derved blive ubrugbar. Han ordredes ud kl. 3 morgen og skulde blive ved til kl. 10 aften. Men det gik kun 1 dag; næste morgen skulde han gå i vand til bæltestedet for at fæstne nogle planker ved anløbsbroen, men inden middag blev hans højre arm fuldstændig slap, han styrtede med sin trillebør og måtte på hospital. Siden da har han så haft lettere arbejde ved fabrikken. Men så havde ensomheden trykket ham. Trods alle forsøg på at komme ned til sine landsmænd måtte han blive i Volkinski blandt lutter Tyskere. Da vi havde talt en times tid med ham, gav han sig efter en lille pause uvilkårlig til at tale tysk, så stærk var vanen bleven. Han havde dog hørt en smule hjemme-fra, vidste også om Jurjef, men havde nu opgivet alt håb derom.

Næste morgen fulgte han os et stykke af tilbagevejen; han vidste nemlig til al lykke, hvor H., den sidste af de 21, var, og fandt ham også på en arbejds-

plads efter et par miles vandring ind i en skov. To dage efter stod H. i vort hotelværelse i Sarapul. Han havde måttet løbe fra arbejdet, idet opsynsmanden mod alle regler nu ikke vilde lade ham gå. Fire mil gik han så en tidlig morgenstund og var dermed ude af sit træleri. Det havde været endnu værre end N.s. Også han var taget fra sit hjem før det 19. år, spinkel og uudvokset, og havde nu gået i denne skov over 2 år næsten uden forbindelse med hjem eller kammerater. Dertil kom, at hans arbejdsfæller var Ungarer, der ikke kunde tysk, en tid dog også et par Tyskere. Staklen havde næsten glemt at tale; ved vort første møde med ham sagde han kun ganske få og lavmælede ord, en blanding af tysk og dansk; ansigtsudtrykket var sløvt, som visnet græs, munden slapt halvåben, lemmerne ranglede og meget magre. Hvilken ulykke for et ungt menneske at blive således lukket i lås just i de år, da de unge øren plejer at åbne sig! —

Imidlertid gik dagene for os med besøg ovre hos flokken, når den havde frihed, og med daglig forespørgsel om svar på telegrammet. Beständig: Nej, ikke endnu, men der kommer sikkert et ja. Iøvrigt var denne ventetid ikke helt uvelkommen; ti rejsen havde skaffet min rejsefælle en så alvorlig forkølelse, at flere dages ro var meget nødvendig. Med hurtigt svar og snarlig bortrejse kunde dette måske være bleven til noget betænkeligt. Modvind og vindstille skal man i det hele aldrig være så ked af, der skjuler sig gerne noget godt derunder. Jeg tænker ofte på det underlig lærerige „tilfælde“ fra det historiske år 1066. Vilhelm Erobreren rasede over de mange dages modvind, der hindrede ham i at sætte over til England. Men hans angelsachsiske modstander ledtes til at bruge denne ventetid til at drage op for at møde sin anden fjende, den norske konge, ved Standfordbro. Og vel sejrede han, men det var dog med en svækket og marchtrættet hær, han derefter mødte Normannerne ved Hastings. Vilhelm fik grund til at takke for modvinden. En øjeblikkelig medvind havde rimeligvis givet ham en blodig modgang i kamp, og England var bleven norsk og ikke normannisk. Men hvad store mennesker oplever i deres store forhold, tør også, for ikke at sige bør, små mennesker overføre på deres små forhold.

I disse stille ventedage kom så det bebudede bryllup. En skønne eftermiddag stod det unge par i mit hotelværelse, ledsaget af en anden civilfange, der skulde fungere som degn, samt et følge på 3 personer. Degnen var en hannoveransk sømand med K. F. U. M. uddannelse, taget til fange på tysk skib i russisk havn, og ansat i prædikearbejdet blandt *civilfangerne* i Sarapul (krigsfangerne havde ikke mærket til ham). Brudgommen, ung landmand, og den 17årige brud, med kunstige roser og kærminder over sløret, gjorde begge et meget stilfærdigt indtryk; både de og det lille følge kunde nok så kønt deres bryllupssalmer udenad. Jeg havde om formiddagen gået en tur under Saras terebinther, oversat på tysk Hostrups vers „Det at leve er at ville“ og lavet en lille tale over det. Den var, kan man gætte, priselig kort! Men den gav mig dog mod til gentagelse som tysk bryllupstaler. Min Moskva-værtinde, yngre enke, bad mig, sidst jeg var derinde, om jeg vilde vie hende. Jeg undskyldte mig med mit sprog. Hun er Ukrainer fra Kijev, taler desuden tysk og fransk; han er Amerikaner af svensk æt, taler engelsk, svensk, tysk og russisk. Hvis de så bliver viede i Moskva på tysk af en dansk præst, må det da blive et internationalt bryllup! — — —

— — — Et par ord om dette vort „ventested“. Sarapul er oprindelig en straffekoloni, kan måske derfor godt have navn fra forviste Jøder. Den ligger meget smukt på flere høje og skrænter langs Kama, har stejle gader både inde i byen og navnlig ned til floden. Det gør ondt i et Jydehjerte at se hestene slæbe lossede sager op fra skibene. „De wa rettens stræng få di sølle beste“. Træ- og stenhuse; flere af de første overordentlig nydeligt og rigt smykkede med snitværk. Dårlige gader, fortove af 3—4 brædder. Fra granskoven (med drosselsang om aftenen) udenom og ovenover byen den herligste udsigt ned over by og flod og langt over i Perm-guvernemetets skove. Sværtede ruiner flere steder i byen fortæller om novbr.-revolutionen, hvor bolshevikerne morede sig med at brænde lagerbygninger; nu er prisen så blot bleven des dyrere på alt for alle!

Vor hotelvært, egentlig slagter fra Thüringen, fortæller hårrejsende historier om, hvorlunde de i novbr. skar næse, øren og tunge af folk; også ham satte de fast for at få hans penge. Formodentlig noget overdrevent. Derimod fik vi medlidenhed med et gammelt ægtepar, vi overnattede hos i Volkinski. Konen kom ind og satte sig familiært hos os og for-

Sarapul ved Kamafloden.

talte under mange tårer, hvor skammelige de havde narret hende og ødelagt hendes forretning. Vi forstod så lidt af det, men tårerne var ægte.

En aften gik jeg en tur, just som Sarapuls stort kvæg og småt kvæg kom hjem fra marken, og fik lejlighed til at beundre hyrdernes kendskab til deres dyr. Et par yngre mænd var til hest, knøse og gamle mænd til fods. Dær kom de så ind fra marken, hundreder af magre køer og kalve. Nogle hyrder var foran flokken og stillede sig op ved gadekrydsene for at påse, at køerne valgte den rigtige vej. I reglen delte de sig uden tøven og uden fejl. Men så snart en valgte fejl, så hyrden det og gjennede den om det rette hjørne. At de kan huske, hvor hver ko har hjemme! Men det er nu deres hjerner opøvede i fra barndommen af. Sådan har altså også Abrahams hyrder kunnet kende hans store hjord, stykke for stykke, og derved formået at afværge hyppig strid med naboerne af den grund. — Men undertiden er bevogtningen her dog ret slap. Køer kan strejfe om langt fra flokken og blive ude om natten, ikke at tale om svinene, der aldrig synes at være hjemme. Derom fortæller vore landsmænd historier ovre fra de store skove, hvorledes det hænder, at et svin ender i en anden mands gryde, eller at en indfødt „forbarmer“ sig over en ko, der trænger til at blive malket! Men sådan noget er vore fanger naturligvis aldrig „kommen til“; på ingen optænkelig måde! Ikke ret tit da! Det siger de da selv.

Løvrigt, når kreaturerne er så magre og delvis får lov at skøtte sig selv, skyldes det ikke blot den lille grøde ifjor. Her ses mange utærskede kornstakke ved landsbyerne. Bønderne trænger ikke til penge, for de bruger så såre få. Men de frygter bolshevikernes nærgående skattekrav. Så hellere lade rublerne sidde i negene. Men det øger jo rigtignok hungersnøden i landet.

På Kamafloden, 6. juni.

Hvorledes endte så ventedagene? Det blev en lidt trang ventetid, men lærerig, altså god. Dage, som den kananæiske kvindes dag, men uden dens skønne slutning med anerkendelsen af de små hundes del i smulerne fra børnenes bord; thi tavsheden vedblev både fra oven og fra neden. Daglig i 12 dage spurgte vi, om der var svar på telegrammet til Vjatka. Daglig hed det: Intet svar. Så fik jeg dem til at telegrafere igen, og håbet spiredes påny. Men atter 3 gange: Intet svar. Man kommer nær til kilderne i sådanne dage. Og får man så alligevel ikke *den* „dryp fra livets kilde“, man så inderlig gerne vilde have, ja, da prøves ens tro. „Du bedst vor tarv og trang, o Herre, kender“. — — Så lod den stedlige myndighed os forstå, at den ikke vilde anse det for utilladeligt, om vi forsøgte at rejse på egen hånd, den kunde kun ikke give tilladelsen skriftligt. Det tog vi som et vink. I et par timer stod vi så i kø for at få 9 billetter.* Det syntes at skulle lykkes. Men pludselig forbød de vagthavende bolsheviker — med revolver i bælte — de 8 at gå om bord; de havde jo ikke det fornødne papir. De førtes bort fra skibet; vi frygtede endog for arrest over dem en nat. Vi to ventede derfor endnu en dag. Der skete dem dog intet, men vi forstod, at gentagelse kunde medføre ubehageligheder, og følte derfor nu alle sunde lukkede. Og så skal man ikke forsøge at sejle, thi så er det Gud imod. Vil man gennem en mur, må man ikke springe over, men vente, til der sættes en dør i den. En sejr er glædelig, et nederlag ofte mere frugtbart. I begge tilfælde dage, der huskes, fordi buen var opspændt så stærkt, som den sjælden er det i roligere tider.

Vi havde glædet os til at begynde rejsen sammen d. 5. juni og synge den begyndende friheds sange. Nu måtte vi to gå ene om bord. Men vi prøvede alligevel så småt på den sang, der just blev digtet under et nederlag: Løft dit hoved. Også tør og bør vi huske et ord som dette: Kæst dit brød på vandet, og du skal finde det mange dage efter. — Ja, vor stemning var naturligvis alligevel lidt trykket; vi havde intet tilovers igår, skønt der i de påny indtrådte urolige forhold er grunde nok til at blive betænkelig ved en sådan flytten af fangerne og til at nøjes med det, vi jo netop kom til at give dem: et langt besøg.

— Underligt forøvrigt, som revolutionsforholdene atter og atter skal træde hindrende ind, hver gang vi er lige ved at nå noget. Der kæmpes stærkt her i landet igen i disse dage, også netop i Sarapul's nærhed, måske i selve Vjatka. Rimeligvis er det grunden til, at telegrammet ikke kom. Ny mænd, ny ukendskab. Mit brev har da godt nok fået sit mærke, at det er fra anno 18. Selv iltelegrammer til Moskva besvares ikke i disse dage. Denne uro er da grund nok til forsigtighed. Togstandsninger og skærpet eftersyn af de rejsendes papirer

* Jeg skulde så rejse med de 8, min fælle følge efter med resten, når de nogle dage senere havde fået deres månedsløn.

kan møde os; blev fangerne så jagede ud og internerede i en ny lejr, ukendt med alt og alle der, var det jo af asken i ilden. Men „vente“ og „lyde“ er jo også livets to grundord. — —

— — — Så brugtes ventetiden da også til noget andet. Når lejlighed gaves, tog jeg over med færgen (min rejsefælle var syg) og holdt møde med vore landsmænd. Særlig den sidste søndag havde vi lykke med os, vejr som pinse-dag, to møder i skoven, hvor vi fortalte fuglene, at vi vilde kappes med dem i tak „for ånde, røst og vinger“. En finkeliden lå på sin rede i et lille birketræ lige ved vore hoveder uden at lade sig skræmme af vor sang. Det øgede lige-frem vor stemning. Når vi ser til himlens fugle, og de ser til os, er det, som *han* var nærmere, der har bedt os lære frimodighed af dem. „Nu blev mit hus velsignet, en svale fløj derind“. — Jeg var forøvrigt taget derover allerede aftenen før for at holde møde også om lørdagen. Jeg måtte følgelig prøve en nat igen på de hårde brædder.

Men den dag, da I derhjemme samledes, forhåbentlig til en endrægtig fest, for første gang under en ny frihedsfane (5. juni 18), måtte vi skilles. Dog nok kun for en kort tid. Jeg var i det gode tilfælde at kunne give dem en god sum penge, så de kan få bedre kost. Nu hører de nemlig op med arbejdet, dels fordi ledige Russere misunder dem det, dels fordi insekter gør skovarbejdet ulideligt. Så har de kun lejrens kost, som nok kan trænge til forbedring, men de behøver altså nu ikke af den grund at komme til Jurfej, hvor tilmed alt er dyrere. Kommer de siden til at trænge til mere, besøger jeg dem igen; nu ved jeg vejen til mit annex.

Moskva, 17. juni.

Vi behøvede kun at nå halvvejs hjem for at få mere grund til at være tilfredse med, at de 21 ikke var kommen med os. I Kasan kostede nemlig nu brød 4 r., smør 15 for et pund. Hvad da i vort endnu fattigere guvernement! Som det da også viste sig.

Men der var flere grunde derhjemme. Vort kirkelokale var efter et par tidligere forsøg nu endelig taget fra os. Og dernæst havde et par tyske udsendinge været der og dels lokket, dels truet fangerne til at tage hjem! De havde dog holdt stand derimod i henhold til fredstraktatens ord om tilladelse til at blive i Rusland. Udsendingene havde også indrømmet lovligheden heraf, men dog ladet truende ord falde om „næste gang“. En fredstraktat kan jo også ændres. Dette havde gjort Jurfej til et mindre trygt sted end hidtil og havde vakt tanker om helt at komme bort derfra. Det var da også allerede sket for nogles vedkommende, og min opgave måtte nu blive at fuldbyrde dette, altså at sprede i stedet for at samle. I alt Fald i øjeblikket.

Ja, så hurtigt skulde vi altså få svar på vort „hvorfor“ i Sarapul, og Guds tavshed der blive os hans bedste svar, hans nej bedre end et ja. Gud er altid Gud, og mennesker altid kortsynede og så dog selvkloge og utålmodige. Om vi ret kunde lære blot den ene ting af vor dåbspagt: at tro på Gud *Fader*. Eller den ydmygende visdom i et vers som Claudius's: Betragter månens bue.

Jeg er da nu i Moskva for at få denne ny opgave løst: at sprede. Og det går let. Om 14 dage er der næppe noget tilbage af vor lejr, og dens hidtidige beboere har da fået kærkommen syssel og god løn i stedet for ensformigheden

derude. Vi har forsøgt denne spredning tidligere; da vilde den ikke lykkes, tiden har da ikke været den rette endnu. — Mit arbejde er ikke dermed færdigt. Der forestår store begivenheder i dette sønderrevne land i nærmeste tid, og de vil sikkert få indflydelse også på vor lille sag, så der pludselig dukker ny mål op. Men foreløbig har jeg en lille pause. Bliver den længere, kan jeg gøre nyt besøg i mit fjerne annex.

Ved opmærksomhed fra vor trofaste hjælper, direktør Plums side bor jeg under dette besøg på en stor villa, han har lejet til sine mange unge kontorister, der her har et udmærket hjem i disse vanskelige tider; gode værelser, god forplejning, en stor samlingssalon med flygel osv., en park med herlige lindetræer; og dog knap $\frac{1}{2}$ times gang fra kontoret. Villan har tilhørt Tolstoi; det giver jo opholdet her forøget interesse. Måske har flere af hans bøger set lyset her nede i den store musikstue, der egner sig fortræffelig til en grevelig digters arbejdsværelse. Det var hans vinterbolig, hvorfor parken ikke er særlig betydelig. Den nuværende ejer har lejet villan ud af frygt for bolshevikerne; i neutrale hænder er den sikrere mod overlast. Dannebrog vajer fra dens facade som et værnende palladium. Dog stoler man ikke tryggere på freden, end at en snor, fin, næsten usynlig, men stærk, trækkes hen for alle vinduer og døre om natten. Kommer en ubuden gæst og rører ved den, klinger alle husets klokker, og et øjeblik efter stiller hele det unge mandskab hver med sit våben! — — —

— Ja, så har jeg da også et ærinde til herinde: det førnævnte internationale bryllup (dog endnu ikke fast bestemt — krigen forstyrrer også der) og mulig også et dansk bryllup, som man har bedt om dansk vielse til. Ikke upassende at slutte dette pinsebrev med bryllupstoner; thi betyder pinse hjemkomst, betyder den også bryllup, idetmindste trolovelse, kongesøn og menighed sammenknyttede af jords og himmels hjertebånd: kærligheds og sandheds ånd.

XVIII

DEN RUSSISKE LANDSBY

I reglen udgør én landsby et sogn og ligger samlet omkring sin kirke. Dog gives der også små byer uden kirke, de kaldes derevna og sogner da til en kirkelandsby, som kaldes sælo. Zarskoje Sælo (kort æ, tryk på o) betyder zarens landsby. Købstæder kaldes gorod (Novgorod — Nygård). Hver sådan by var nl. oprindeligt en befæstet gård. Ordet gorod er det samme som gård, garden, Garten, jardin, hortus, kortos (græsk) og gan (hebr.); de betyder alle indhegning.*

Gaden i en sådan landsby er en grøn strimmel jord med en mængde spredte hjulspor, ti den er 50—70 skridt bred og uden grøfter. Her blir således så bred færdselsplads, at der langs midten er rigtig god plads ikke blot til byens brønde, gammeldags åbne brønde med rækværk og hejseværk, men også til små kvadratiske kornmagasiner, hvor det aftærskede korn bevares noget bedre mod brandfare end i selve gården. Man kan tælle en halv snes sådanne kornhytter i tæt rad som bikuber i en havegang. Dog ligger de fleste ikke i denne brede

* Det indhegnede o: *særejet* synes da at være kørt fra ældg. tid, siden ordet lig andre kære ord som fader, moder går så uforandret fra sprog til sprog.

VENTETIDER

BREVE FRA REJSER TIL DE
SØNDERJYSKE FANGELEJRE
I FRANKRIG OG RUSLAND

AF

N. A. JENSEN

PRÆST

Og det skal ske mod aftens tid,
da skal der blive lys.

Sak. 14, 7.

UDGIVET AF KIRKELIGT SAMFUND AF 1898

1926